

Σάββας Στρούμπος

Ο Μπέκετ αποτελεί συγκλονιστικό υλικό έρευνας και αναμέτρησης

Νάντια Μπακοπούλου

14/02/2023

Ασυμβίβαστος εργάτης του ερευνητικού θεάτρου, γνωστός για τη συλλογική και εργαστηριακή δουλειά πάνω στα κείμενα και τα εκφραστικά μέσα των ηθοποιών που διεξάγει με πίστη εδώ και χρόνια, ο σκηνοθέτης και ιδρυτής της Ομάδας Σημείο Μηδέν, Σάββας Στρούμπος, συνεχίζει την αναμέτρησή του με τον κόσμο του Σάμιουελ Μπέκετ. Αυτή τη φορά καταπιάνεται με το «Όχι Εγώ», τον καταρρακτώδη μονόλογο του Ιρλανδού δραματουργού, που θα παρουσιαστεί στην Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος από τις 18 Φεβρουαρίου έως τις 3 Μαρτίου 2023.

Γραμμένο το 1972 με την ηθοποιό Μπίλι Ουάιτλω κατά νου, το «Όχι εγώ» αποτελεί έναν από τους πιο απαιτητικούς μονολόγους του παγκοσμίου θεάτρου. Πρόκειται για τον λεκτικό χειμαρρο μιας γυναίκας που πυροδοτείται στον απόηχο ενός τραυματικού γεγονότος, εγγεγραμμένου στο σώμα και απωθημένου χρόνια από τη μνήμη. Μέσα από την αφαιρετική σκηνική ποιητική του, ο Μπέκετ αποτυπώνει τη χειμαρρώδη λογοδιάρροια ενός αιωρούμενου γυναικείου στόματος στον απόηχο ενός απροσδιόριστου συμβάντος, υπό το βλέμμα της φιγούρας ενός μυστηριώδους ακροατή χωρίς ιδιότητες. Στην απογυμνωμένη θεατρική απόδοσή του, η διάρκεια του μονολόγου είναι μόλις δεκαπέντε λεπτά, ενώ η οδηγία του συγγραφέα είναι η ηθοποιός να τον αποδώσει απνευστί.

Ο Σάββας Στρούμπος μίλησε στο Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων για τη νέα ανάγνωση αυτού του εμβληματικού μεταπολεμικού έργου, ανάθεση της Εναλλακτικής Σκηνής της ΕΛΣ στον ίδιο και στον καινοτόμο συνθέτη Ζήση Σέγκλια, που προσεγγίζει το μπεκετικό υλικό ως ιδιόμορφο, σύγχρονο μουσικό θέατρο που ερευνά τα όρια της θεατρικής δυνατότητας. Στην τολμηρή προσέγγιση των δυο καλλιτεχνών, η

μπεκετική ηχητική και σημασιολογική «άβυσσος» αποδίδεται όχι από ένα στόμα, όπως στην πρωτότυπη γραφή του δημιουργού, αλλά από δύο σώματα σε φωνητική και κινησιολογική αντίστιξη, συνάμα αφηρημένη και συμπυκνωμένη στον ύψιστο βαθμό. Τη νέα μετάφραση, δουλεμένη ειδικά για την παράσταση, υπογράφει ο Θωμάς Συμεωνίδης, βαθύς γνώστης του Σάμιουελ Μπέκετ, ενώ τη μουσική διεύθυνση έχει αναλάβει ο γνωστός για τις ερμηνείες του σε έργα σύγχρονης μουσικής Νίκος Βασιλείου. Συμμετέχει εννεαμελές μουσικό σύνολο.

Γιατί επιλέξατε το συγκεκριμένο έργο για τη συνεργασία σας με την Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ;

Ήθελα εδώ και χρόνια να αναμετρηθώ με αυτό το τόσο προκλητικό έργο του Σάμιουελ Μπέκετ. Μετά την εμπειρία τού «Περιμένοντας τον Γκοντό» με την Ομάδα Σημείο Μηδέν και του «Ευτυχισμένες Μέρες» με την Ανέζα Παπαδοπούλου, παραστάσεις στις οποίες το στοιχείο της μουσικότητας ήταν κυρίαρχο, η ιδέα να δούμε το «Όχι Εγώ» ως μια μορφή παράξενου μουσικού θεάτρου ήρθε πολύ φυσικά. Σε αυτό συνέβαλε και η δημιουργική συνάντηση με τον συνθέτη Ζήση Σέγκλια, όπως και η τόλμη της καλλιτεχνικής διεύθυνσης της Εναλλακτικής Σκηνής της ΕΛΣ, που αποδέχτηκε το αίτημα της συνεργασίας.

Το έργο αυτό προορίζεται να αποδοθεί ως λεκτικός καταρράκτης. Πόσο πιστοί έχετε μείνει στις σκηνικές οδηγίες του συγγραφέα και στον βασικό χαρακτήρα του έργου;

Όπως και στα προηγούμενα δύο εγχειρήματα, μένουμε απολύτως πιστοί στο πνεύμα του μπεκετικού υλικού. Την ίδια στιγμή, αφήνουμε τον κλασικό του πυρήνα να εκραγεί και ακολουθούμε τη διαδικασία αυτή ως τις έσχατες αισθητικές και ερμηνευτικές συνέπειές της. Η διάρκεια της παράστασής μας είναι γύρω στη μία ώρα. Ο ήχος, ο λόγος, η ανάσα, η μελωδία των ηθοποιών εκπορεύονται από την κατάσταση του λεκτικού καταρράκτη που θέτει με τρόπο απόλυτο ο συγγραφέας. Υπάρχει, επίσης, η φιγούρα του ακροατή. Ένα πλάσμα που εκπορεύεται από την περιοχή του μύθου, από το βάθος του υποσυνείδητου.

Στην παράστασή σας, τον ρόλο του στόματος κρατούν δύο ηθοποιοί που αναδύονται από έναν κρατήρα δημιουργώντας τη συνθήκη ενός σύγχρονου και τραυματισμένου Προμηθέα. Μπορείτε να μας

εξηγήσετε αυτήν την επιλογή; Ποιο είναι το σημείο που συναντά ο Μπέκετ τον Αισχύλο;

Οι δύο ηθοποιοί που κρατούν τον ρόλο του στόματος είναι η Έβελυν Ασουάντ και η Έλλη Ιγγλίζ, με τις οποίες συνεργαζόμαστε για περίπου δέκα χρόνια. Στα χρόνια της κοινής μας συμπόρευσης οι δύο αυτές ηθοποιοί έχουν κάνει πράγματα που είναι ανθρωπίνως αδύνατον να πραγματοποιηθούν, κι από αυτήν την άποψη ήταν οι πλέον κατάλληλες για το συγκεκριμένο εγχείρημα.

Σε ό,τι αφορά το ίδιο το υλικό, στο «Όχι Εγώ» υπάρχει μια έκρηξη της μνήμης, που απελευθερώνει το φορτίο ενός τραυματικού βιώματος, απωθημένου για χρόνια. Γι' αυτό το στόμα βρίσκεται σε κατάσταση λεκτικού καταρράκτη. Θα μπορούσαν να είναι ένα, δύο, εκατό ή και χίλια στόματα.

Στο έργο του Μπέκετ η φύση, η πόλη, ο Θεός, το σώμα, η αφήγηση ηρωικών πράξεων, υλικά που στοιχειοθετούν την Αισχύλεια τραγωδία, έχουν ήδη καταστραφεί. Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε ότι ο Μπέκετ δεν συναντά πουθενά τον Αισχύλο. Αυτό, όμως, δεν είναι αλήθεια. Οι δύο συγγραφείς συναντιούνται στον τραγικό πυρήνα της καθήλωσης και του αδιεξόδου, ακόμα κι αν η μορφή έκφρασης του πυρήνα αλλάζει εκ θεμελίων από τον έναν στον άλλον. Το μπεκετικό στόμα είναι ριζωμένο στη στιγμή έκρηξης της μνήμης, καθηλωμένο στο λεκτικό παραλήρημα. Βρισκόμαστε σε μια ψυχοσωματική συνθήκη πέρα από τον έλεγχο της συνείδησης, όπου δεν υπάρχει διέξοδος ή και λύτρωση από το τραύμα. Από αυτήν την άποψη, υπάρχει μια βαθιά συγγένεια μεταξύ Μπέκετ και Αισχύλου.

Το σώμα αποτελεί τον βασικό τόπο της θεατρικής σας έκφρασης. Πώς αποτυπώνεται σε αυτήν την παράσταση;

Μεγάλοι θεωρητικοί και πρακτικοί του θεάτρου λένε ότι στον Μπέκετ το σώμα δεν υπάρχει. Αυτό είναι εν μέρει σωστό, διότι μπορεί στα έργα να βλέπουμε την αλλοίωση ή και την κατάργηση του σώματος, όμως για να προσεγγίσουν οι ηθοποιοί αυτές τις καταστάσεις χρειάζεται να είναι πλήρως ενσώματοι και ενεργοποιημένοι. Αυτό ακριβώς συμβαίνει και στην παράστασή μας. Οι τρεις ηθοποιοί είναι -επί της ουσίας- σε κατάσταση ακινησίας. Ωστόσο, η ακινησία τους στηρίζεται στην ιλιγγιώδη εσωτερική κίνηση του τραγικού πυρήνα των προσώπων, που αποτελεί και τη ρίζα της σωματικότητας των ηθοποιών.

Μετά από μία πορεία αναμέτρησης με το μπεκετικό έργο, στην οποία προηγήθηκαν το «Περιμένοντας τον Γκοντό» (2018-19) και οι «Ευτυχισμένες Μέρες» (2020) έρχεται το «Όχι Εγώ». Πώς επηρέασαν αυτές οι εμπειρίες την τωρινή αναμέτρησή σας με τον περίφημο μονόλογο και πώς εξελίσσεται η έρευνά σας πάνω στον συγγραφέα;

Θεωρώ τον Μπέκετ έναν τραγικό του 20ού αιώνα. Η αρχιτεκτονική του λόγου, του ήχου, του ρυθμού, της εσωτερικής ζωής των προσώπων στα έργα του αποτελεί για μένα συγκλονιστικό υλικό έρευνας και αναμέτρησης. Θεωρώ ότι αυτά είναι δομικά υλικά του μπεκετικού σύμπαντος, τα οποία ανακαλύψαμε στις προηγούμενες παραστάσεις μας και με αυτά στις αποσκευές μας αναμετριόμαστε πλέον με το «Όχι Εγώ».

Ποια ήταν η μεγαλύτερη πρόκληση για εσάς και τους συνεργάτες σας κατά τον μετασχηματισμό του έργου σε μία μορφή σύγχρονου μουσικού θεάτρου;

Μπορώ να πω ότι η παράστασή μας έχει έναν υβριδικό χαρακτήρα. Δεν είναι ακριβώς θέατρο, δεν είναι ακριβώς μουσικό θέατρο. Πιστεύω ότι η μεγαλύτερη πρόκληση για όλους μας, συντελεστές και ηθοποιούς, ήταν να προσανατολιστούμε στο νέο και ανοίκειο αυτό τοπίο.

Με το «Όχι Εγώ» κλείνει ο κύκλος ενασχόλησής σας με τον Μπέκετ;

Ο κύκλος ενασχόλησης με τον Μπέκετ δεν κλείνει από καμία άποψη. Με ενδιαφέρει πολύ το «Neither» του Μπέκετ σε μουσική Μόρτον Φέλντμαν, όπως και «Η τελευταία μαγνητοταινία του Κραππ». Αλλά δεν ξέρω ακόμα τι θα ακολουθήσει.